

Unveiling Understanding

פרשת פרה – כי תשא תשפ"א

EXODUS

PARASHAS KI SISA

31 / 4-15

wisdom, insight, and knowledge, and with every craft; 4 to weave designs, to work with gold, silver, and copper; 5 stone-cutting for setting, and wood-carving — to perform every craft.

6 "And I, behold, I have assigned with him Oholiab son of Ahisamach of the tribe of Dan, and I have endowed the heart of every wise-hearted person with wisdom, and they shall make all that I have commanded you; 7 the Tent of Meeting, the Ark of the Testimonial-tablets and the Cover that is upon it, and all the utensils of the Tent; 8 the Table and its utensils, the pure Menorah and all its utensils, and the Incense Altar; 9 the Elevation-offering Altar and all its utensils, the Laver and its base; 10 the knit vestments, the sacred vestments of Aaron the Kohen and the vestments of his sons, to minister; 11 the anointment oil and the incense-spices of the Sanctuary. Like everything that I have commanded you shall you make."

2 "אין הקדוש ברוך הוא נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה... דכתיב: זבל כל חכם לב נתתי חכמה"

(ברכות נה ע"א)

3 דרש דוד / כי תשא

3

46

הבא ליטהר מסייעין בידו. החכם שמבקש חכמה נותנים לו. אמרו חז"ל: "אין הקב"ה, נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה וכו', דכתיב: יובל כל חכם לב נתתי חכמה" (ברכות נח). ולכן, דוקא בלב כל חכם לב ניתנת החכמה, ובלב דוקא, כיון שלבו יודע ומרגיש את הצריך לו. מש"כ האיש שלבו פנוי מהחכמה אף כי נושא עליו כמה עניני חכמה, אין אלו אלא כדברים הנפרדים ממנו ואינו נחשב לחכם.

ראייה לדבר: כאשר נראה שוטה משחק בעפר ואבנים ובתוסם מרגלית יקרה מאוד,

ואינו יודע כלל להעריך את חשיבותה, האם יתכן לומר על האיש הזה שהוא עשיר גדול? חרי אם אינו יודע להשתמש בה ולהכיר בחשיבותה הרי היא אבודה ממנו. כך גם מי שאינו משכיל להשתמש בתבונתו, מתוך שאינו מכיר כלל בחשיבותה הינו כשוטה הזה אשר סופו לאבד גם את המרגלית בידיו ולזורקה לאשפה.

זה גם מה שפ"י הספוננו לגבי יהושע: לפי מידת הכנות מקום בלבו לקבלת החכמה, כך יוכל למלא עצמו בה; אבל אם לא יכין מקום, היכן תכנס החכמה? א"כ, יהושע אשר נאמר עליו: "לא ימיש מתוך האהלי" אצלו ראוי להיאמר "איש אשר רוח בוי". הוא מוכן בכל עת לקבל אור פני מלך חיים כפי שהוכיח א"ע בזה שלא מש ממשא אפילו לרגע אחד שזה הבטוי להכנה לקבלת החכמה.

ההוכחה הטובה ביותר לבקשתו של אדם את החכמה היא בעובדה שהוא מוכן ללמוד מכל אחד. כמו שאחז"ל (אבות פ"ה): "איזהו חכם הלומד מכל אדם" — ההיפך הגמור מהסכל האומר: "וכי הוא ראוי ללמוד ממנו?" החכם בהבינו יקר החיים וביודעו שחיים גנוזים בחכמה, יודע הוא כמה חסר לו, ומשום כך אינו בורר את מלמדיו, מוכן הוא ללמוד מכולם.

16

3. With wisdom, insight, and knowledge. Wisdom consists of the knowledge one acquires from others; insight is the derivation of new ideas and deductions from one's wisdom; and knowledge [in the context of building the Tabernacle] is Divine inspiration (Rashi). [רוח הקדש]

דברי חז"ל אלו צריכים ביאור, מדוע ניתנת החכמה רק למי שכבר יש בו חכמה, והלא לכאורה ראוי היה לתת חכמה דוקא למי שעדיין לא זכה לה, כדי שיהיה גם הוא חכם?

ויתירה מזאת הקשה בנפש החיים (שער ד פ"ה, וכ"ה ברוח חיים פ"ד מ"א) מאחר שאין הקב"ה נותן חכמה אלא לחכמים, הא"כ ישיג האדם חכמה כלל, והלא אין האדם יכול להשיגה לבדו, שנאמר (משלי ב, 1): "כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה", ואילו הוא יתברך אינו נותנה אלא למי שיש בו חכמה?

מהי חכמת לב

אכן, תחילה יש לבאר את לשון הכתוב כאן: "ובלב כל חכם לב נתתי חכמה", שמשמע שמשכן החכמה הוא דוקא בלב, אף שלכאורה הלב הוא מקומם של הרצונות והרגשות, ואילו הראש הוא משכן החכמה.

5 ילקוט יוסיף לקח א

5

הדברים צריכים ביאור, אמר הגר"א דיסקין שליט"א בספרו "נחל אליהו", שכן לפי פשוטם של דברים יוצא שכאשר נשאל מדוע פלוני זכה לחכמה? תהיה התשובה: מפני שהוא חכם. אם כן, נחזור ונשאל: היאך הוא קיבל את החכמה הראשונה, שבעקבותיה הוא זכה לחכמה? עוד יש להבין: מה פשר הביטוי "חכם לב", הרי משכן החכמה הוא במחשבה?

הדברים יתבארו מתוך התבוננות בדברי התנא (אבות ד): "איזהו חכם — הלומד מכל אדם". לא נאמר כאן: איזהו חכם — מי שיש לו הרבה שכל. כשם שלגבי "איזהו גיבור", לא נאמר שבעל שרירים מפותחים וכוחו גדול הוא הגיבור. כך גם לגבי עשיר אמרו ש"השמתם בחלקו" הוא העשיר ולא מי שיש לו אוצרות של כסף וזהב. בפשטות חושבים שהגדרות המשנה באבות לגבי חכם, גיבור ועשיר, נאמרו על דרך המוסר,

"ויאמר ה' אל משה קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו וגו'." (במדבר, פ' פנחס) "איש אשר רוח בו — מוכן לקבל אור פני מלך חיים. כענין שנאמר: "ובלב כל חכם לב נתתי חכמה" (ספורנו).

מדברי הספורנו הללו למד הגר"ל חסמן זצ"ל בספרו "אור יהל" שעיקרה של חכמה היא בקשתה. שהרי מי הוא זה המכיר את חשיבות החכמה? הוא אומר זה שמבקשה ומכין א"ע לקבלה.

הטפשים שאינם מכירים בחשיבות החכמה אינם נוקקים לה. החכם, לעומת זאת, מכין שמכיר בערך החכמה, גם מרגיש בנפשו שכל חייו תלויים בה, כמי ש הרמב"ם לגבי תלמיד שגלה שמגלין רבו עמו: "שנאמר יוח"י" — עשה לו כדי שיחיה. וחי בעלי החכמה ומבקשה בלא תלמוד-תורה כמיתה חשובין". (הלכות רוצח פ"ז). ולכן, אין החכם מפסיק מלבקש חכמה וכל אשר לו יתן אדם בעד נפשו.

42 ילקוט לקח טוב י

אבל לפי פשוטם של דברים, התפיסה הרווחת בקרב המון העם היא ההסבר הפשוט והנכון.

מִן חֵרֵב שֶׁךְ זָצִיל הַפְּרִיךְ אֶת הַהֲנַחָה הַפְּשׁוּטָה הַנִּיִּל, וְאָמַר שֶׁדַּבְּרֵי הַתְּנָא הֵם הַפְּשׁוּטִים שֶׁל דְּבָרִים, אֵין כַּאֲן הַגְּדֻרֹת מוֹסְרִיּוֹת אֲלֵא אֵלֶּה הֵם הַדְּבָרִים כְּהוֹוִייתֵם. כִּדִּי לַחֲמִישׁ אֶת דְּבָרָיו הוּא שָׁאַל: הֵאֵם אֵילֵי הַחוּן הֵם גְּבִירִים בְּמַהוּתָם? וְכִי הַעֲשִׂירֹת הֵיא חֶלֶק מֵהֵם?! הַכֶּסֶפֶת שֶׁל הַעֲשִׂיר הֵיא עֲשִׂירָה בְּכֶסֶף אוֹ חֲשׁוֹן הַבֶּנֶק שֶׁלוֹ הוּא עֲשִׂיר, אֲבֵל אֵין הַעֲשִׂירֹת מְזוּהָה עִם הָאָדָם עַצְמוֹ. לְעוֹמֹת זֹאת, מַעֲלַת הַשְּׂמִחָה בַּחֲלָקָן הֵיא עֲשִׂירֹת הַדְּבֻקָה בְּאִישִׁיוֹתָיו שֶׁל הָאָדָם. זוֹ הֵיא הַתְּשׁוּבָה הַחוֹלְמַת לְשֵׁאלָה אִיזוֹתוֹ עֲשִׂיר, כִּי הוּא בְּאֵמֶת עֲשִׂיר. לְעוֹמֹת זֹאת, הַעֲשִׂיר בְּמִמּוֹן אֲמָנָם הוּא בְּעַל מִמּוֹן, אֲבֵל אֵין הַמִּמּוֹן חֶלֶק מֵעַצְמִיּוֹתָיו.

הוא הדין לגבי השאלה "איזוהו גיבור" – אדם בעל שרירים, אינו אדם גיבור, כי שרירים אינם חלק מהאדם, לפי שהגוף אינו אלא לבוש, כי האדם הוא נפש-רוח נשמה. מי שיש לו שרירים, יש לו "ביגדים" חזקים, אך הוא אינו גיבור. וכי אדם המפעיל מנוף המרים משאות כבדים, ראוי לתואר גיבור; עליו להתייחס לשרירים כאל מנופים, שבאמצעותם האדם מרים ומזיז חפצים שונים. לעומת זאת, כיבוש היצר הוא חלק מעצמיותו של האדם.

גם כשרון אינו חלק מהאישיות, אלא כמו שרירים, דהיינו שהוא חלק מהגוף המפסיק להתקיים עם מותו של האדם. "איזוהו חכם? הלומד מכל אדם", מעלת לומד מכל אדם היא חלק מהאישיות, כי המבקש חכמה הוא חכם באישיותו. הקב"ה נובן חכמה וכשרונות למי שהוא חכם בעצמיותו, ועצמיות החכמה, משכנה בלב ולא במח. שאלנו איך מגיעה החכמה הראשונה – מי שיש לו חכמת לב, שאותה רוכשים על ידי בחירה להיות מבקש חכמה ולומד מכל אדם, הוא מקבל כשרון-חכמה בראש כמתנה.

קצת חכמת כי תשא המצפון

הרמב"ן פירש ו"ל, אמר השם למשה ראה - קראתי בשם, ומשה אמר לישראל ראו קרא ה' בשם, והטעם כי ישראל במצרים פרוכים בעבודת חומר ולבנים, לא למדו מלאכת כסף זהב וחרושת אבנים טובות ולא ראו אותם כלל, והנה הוא פלא שמצא בהם אדם חכם גדול בכסף ובוזהב, ובחרושת אבן ועץ וחושב ורוקם ואורג, כי אף הלומדים לפני חכמים לא ימצא בקי בכל האומניות כולם, ולכן אמר ה' למשה שיראה הפלא הזה, וידע כי הוא מילא אותו רוח אלהים לדעת כל אלה.

התורה מלמדת אותנו לדעת יסוד הגדול הלזה, שכל עניני החכמה שמישיג האדם לא הוא המחכים, אינו אלא סוד של מילוי שממלאים אותו בחכמה וברעת, וכל ענין הלימוד אינו אלא הכשרה, שמכשיר ומכיין את עצמו כלפי סוד המילוי, שיהיה ראוי להתמלאות ולקבל החכמה, וגם לאחר הלימוד אינו אלא ענין של מילוי שממלאים אותו בחכמה וברעת, אף בדברים שלא ראה ולא ידע אותם מעולם וזה מסוד המילוי.

עד היכן הוא סוד זה של מילוי, עד שאמרו חז"ל (שמו"ר מ"ח ה'), וימלא אותו ולא זה בלבד אלא כל מי שנתעסק במלאכת

המשכן, נתן בו הקב"ה חכמה וכינה דעת ש' שגא' ויעשו כל חכם לב, ולא רק בבני אדם אלא אפילו בבהמה ובחיה שנאמר חכמה ותבונה בהמה, בהמה כתיב שנתנה חכמה באדם ובבהמה, שכלפי סוד המילוי אין נפקא מינה הכל שרים בזה, כששופע חכמה מסוד המילוי גם בהמות וחיות מתמלאות חכמה.

הכרה בענין של סוד המילוי יוכל האדם לראות ממצבנו אנו, שבאמת כשמתכוונים במצבנו הפחות, הרי מן הפלאים הכי גדולים הוא אם אנו מדברים בדבר חכמה קצת, הרי זה פלא יותר גדול מאילו כל הימים דיו של ר"י בן זכאי (סופרים פט"ז ה"ח), אין זה כ"א מחמלת הבורא שגם דרך עמודים עצים ואבנים יחודו ויעבור קצת זהורית של חכמה.

לאחר ידיעה זו שכל שפעת החכמה אינו אלא סוד של מילוי, שממלאים את האדם בחכמה בתבונה וברעת, מתגלה לנו דרך חדש בקניית החכמה הכתוב בפרשה זו, ויבואו כל איש אשר נשאו לבן (ל"ה כ"א), ולא כתיב כאן אשר נתן ה' זה כבר היה משלהם, ומהו ענין נשיאות לב פירש הרמב"ן, וטעם אשר נשאו לבו כי לא היה להם מי שלמד את המלאכות האלה ממלמד או מי שיאמן בהם ידיו כלל, אבל מצא בטבעו שידע לעשות כן, ויגבה לבו בדרכי ה' לבוא לפני משה לאמר לו אני אעשה כל אשר אדוני דובר עכ"ל.

הרי לנו איך שקונים חכמה ע"י נשיאות לב בלא לימוד כלל, משום שהם ידעו מסוד המילוי, וידעו איך להקיץ עצמם כלפי כל סוד בה' נשיאות לב ובטחון בה', כי בטחון זהו מדרכי קניית החכמה, כמו שאנו

שירים באהבה רבה, בעבור אבותינו שבטחו בתלמודם חוקי חיים, וזהו נשא לבם אותם בחכמה, ובאמת שענין זה של נשיאות לב בחכמה שכתב הרמב"ן, הוא בטחון יותר גדול נשיאות לב יותר גדולה מליד לים.

ענין זה של נשיאות לב הוא יסוד גדול בדרכי קנין החכמה, וכל דרכי היצר הוא רק להפיל פחד על האדם שלא יעפיל לעלות, אבל אל יבהילך יצרך כי זה מדרך הכסילים, הרי בעולם המסחר ענין זה פשוט לכל, והכל נרשאים את לבם והולכים לעסוק במסחר באמונה היותר גדולה, ואומרים ה' יעזרנו, ורק בחכמה נשמו המסילות, ומתפחדים מכל עסק עם ונשארים עומדים על מקומם.

איתא במדרש (דב"ר ח'), משל לבי בני אדם שראו באר עמוקה מאד, הכסיל אמר איך אפשר להגיע למים, והחכם מקשר נימא לנימא חבל לחבל עד שמגיע למים, כך החכם מחבר משנה למשנה, פרק לפרק, מסכתא למסכתא, עד שלומד כל התורה כולה, והכסיל בראותו גדול העבודה מיד הוא משתומם, ונשאר עומד על מקומו ואינו לומד כלום.

אדמו"ר ז"ל היה אומר ציור זה, דרכו של סוס כשרואה הר גדול הוא מפחד תכף ונשאר עומד עוד לפני הגיעו לההר, וכן הוא דרך הכסיל הוא נשאר עומד עוד קודם ההר, לו לא היה מפחד והיה מנסה לילך הלאה גם על ההר היה עולה, וזה כל עבודת היצר להפיל פחד על האדם שזה היפך בטחון.

בספר ברוך שאמר לאחד מהראשונים, כותב בהקדמתו שקרא שם הספר ברוך שאמר ע"ש המעשה שבקטנותו לא ידע כי אם ברוך

Betzalel already had this greatness before he was appointed to this monumental position, because Hashem grants wisdom only to one who already possesses it, as the *pasuk* (Daniel 2:21) says, *He gives wisdom to the wise.*

The Midrash relates that a Roman matron once asked R' Yosi ben Chalaftha about the logic of this *pasuk*. Why does Hashem give wisdom to the wise? Wouldn't it make more sense to give it to fools who need the wisdom? R' Yosi answered her with a question: "If a rich man and a pauper would approach you for a loan, to whom would you lend money?"

"To the rich man, of course," she replied, "because I am more assured of getting back my money from him. The pauper may default on the loan and have nothing with which to repay it."

"This is the answer to your question," R' Yosi replied to the matron. "Hashem gives wisdom to the wise because they know how to use the wisdom. The fools will take the wisdom into unclean places and thereby sully it."

Where does the original wisdom of the wise come from? Shlomo HaMelech addresses this when he says, *The beginning of wisdom is to acquire wisdom (Mishlei 4:7)*. A person must have a desire to acquire wisdom and demonstrate that it is the most precious commodity in life for him. Then, Hashem will grant him this unique gift. Betzalel was such a person. He was someone whose heart inspired him, to approach the work, to do it (36:2).

A person may have an extremely high IQ, but that does not make him wise. He must desire to use this special intelligence for the right purpose. A landmark study done a number of decades ago showed that some of the most evil people in recent history had exceptionally high IQs. Yet, this did not prevent them from committing the worst crimes imaginable and ending up behind bars.

On the other hand, any veteran *mechanech* can testify that *hatzlachah* in Torah is not necessarily dependent on extraordinary *kishronos* (intellectual ability). What is needed is the desire to succeed, to patiently *shteig* (grow), and to treasure every bit of Torah knowledge one acquires. That is the key to success!

שומר, והיה הולך לבהכ"נ ומתפלל תמיד לפני ארון הקודש בככי, והיה אומר בהתחננו את ברכת ברוך שאמר, עד שזיכה ה' אותו והיה חכם גדול עד שנמנה בין הראשונים, וחיבר ספר על הלכות ציצית, וע"כ קראו ברוך שאמר הרי לנו איך שקונים חכמה מאמונה.

והנה כשמבינים כך את דרך קניית החכמה על ידי סוד המילוי, הנה באמת אין כלל עבודה אחרת כי אם על דרך זה, כתוב על הגר"ח מוולוז'ין, כשלא ידע איזה דבר הלכה מה עשה? התכונן ביראת ה' והתפלל לפניו ית', שאם דרך קנין החכמה הוא על ידי סוד המילוי, אז העבודה לזה הוא על דרך זו, ומצינו בחז"ל (ברכות כ"ח:) תפילה בכניסתם לבהמ"ד וביציאתם, שזוהו הדרך של קניית החכמה. (דעת חכמה ומוטר ח"ב מאמר ל"א).

12

שיחות מאמר פו מוסר שענ

ובספורנו פירש: "איש אשר רוח בו" בענין אחר, וז"ל: "מוכן לקבל אור פני מלך חיים, כענין "ובלב כל חכם לב נתתי חכמה" (שמות לא ו). והנה מדברי הספורנו נתגלה לנו סוד הדבר מהי מעלה זו של "חכם לב", שמבואר בכתוב שצריך שיקנה אותה האדם בעצמו קודם שיתן לו הקב"ה חכמה, וכמש"כ "ובלב כל חכם לב נתתי חכמה".

ומדברי הספורנו למדנו, כי "חכם לב" ענינו, מי שמוכן לקבל אור פני מלך חיים, ור"ל מי שאינו מסתפק במה שיש לו, אלא כל כולו מבקש ושואף להתעלות יותר ויותר, זהו "חכם לב" אשר זוכה שיתן ד' חכמה בלבו. וזו היתה מעלתו הגדולה של יהושע, אשר בזה היה מיוחד יותר משאר בני דורו, כי לבקשת החכמה שלו לא היה שיעור.

ואכן מצינו ביהושע, שבשעה שעלה משה למרום המתין לו יהושע למרגלות הר סיני ארבעים יום (רש"י שמות כד יג), וכל כך למה. ונראה שהוא כדי שמיד עם רדת משה רבו מן ההר יוכל לשמשו וללמוד ממנו, ומשום כך עזב יהושע את ביתו ואת כלל ישראל, והמתין מ' יום למרגלות ההר, והכל כדי לזכות לשמש את משה כמה רגעים נוספים, כשיעור הליכה מהר סיני עד למחנה ישראל, כה גדולה היתה מידת בקשת החכמה של יהושע. [ונתבאר ענין זה בהרחבה במאמר נט].

[ומצינו גם במעשים טובים שצריך האדם לשאוף ללא גבול, וכמו שאמרנו חז"ל (תנא דבי אליהו רבה פכ"ה): "חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי, אברהם יצחק ויעקב", חייב זה נאמר לכל אדם, ואפילו הוא רחוק מאד ממעשי האבות, מכל מקום צריך ששאיפתו תהא להגיע למעשי האבות, ואז הוא זוכה להתעלות כפי ערכו].

* ועומק הענין הוא, שאת בית הקיבול לחכמה, דהיינו בקשת החכמה, על האדם להכין בעצמו, ורק אז הקב"ה ממלאו, וכמו שנאמר: "הרחב פיך ואמלאהו" (תהלים פא יא), ופירש"י ובאבן עזרא: "הרחב פיך ושאל ככל שתוכל, ואמלאהו". "הרחבת הפה", שהיא יצירת בית הקיבול, מוטלת על האדם עצמו.

וזה כל עבודת האדם, להכין את הבית לקיבול לחכמה. וגם עבודת המדות היא בכלל ההכנה לחכמה, שהרי אחז"ל (פסחים טו ב): "כל המתיהר אם חכם הוא חכמתו מסתלקת, כל הכועס אם חכם הוא חכמתו מסתלקת", בחסרון טוהר המדות אין האדם ראוי להיות "בית קיבול" לחכמה, וממילא חכמתו מסתלקת.

ומעין דבר זה שאת בית הקיבול צריך האדם להכין בעצמו מצאנו בנס השמן אצל אלישע, שהיתה האשה צריכה להכין כלים כאשר תוכל (מלכים ב ד ג), ורק אז נעשה לה נס ונתמלאו, וכשאמר הנער שאין עוד כלי, "זיעמוד השמן" (שם ו), כי אין הנס נעשה לאדם אלא כשהכין כלים לקבלו. וכן הוא בהשפעת החכמה על האדם, שאת "בית הקיבול" שלו לקבלת החכמה צריך האדם בעצמו להכשיר, וה"בית קיבול" הוא "בקשת החכמה" - "חכם לב", וע"י זה הוא זוכה לשפע רב לאין שיעור.

ברכת 13 כי תשא מרדכי רפט

"יהב חכמתא לחכימין"

אמנם פלא והתפעלות:

בצלאל בן י"ג שנים, וכבר בצלאל!

ודאי שהחכמה ננסכה בו על ידי שמים, אך הלא כדי לנסוך חכמה זאת, היה עליו כבר להיות חכימן.

היה לו, לפני כן, להכין את הכלים, כלים של בצלאל. וזה היה מוטל עליו בלבד.

צאו וראו, למדו והתפעלו. ילד בן שלש עשרה, מסוגל להכין כלים לקליטת חכמה של בצלאל...

* הכירו נא, אלו כוחות קיימים בקרבנו, וכמה רחוקים אנו מישומם... הלא בידו של כל אחד הוא הדבר, להתקרב למדתו של בצלאל. ואם כך הוא הדבר, הרי זוהי חובתנו. מדוע לא נשאף לכך, כדי לרקוע את מרקע הביצוע.

Nor should it appear strange that we may find wisdom in such unlikely places. For wisdom, whenever and wherever it is acquired, is always a "find"; it always comes by grace of the Almighty, and not as the achievement of mechanical effort.

Rabbi Hayyim of Volozhin perceives this idea in a Talmudic teaching: "Should a man tell you, 'I labored but did not find,' do not believe him; 'I did not labor, yet I found,' do not believe him; 'I labored and I found'—believe him."¹⁰ Now, he notes, the verb "to find" seems out of place about the results of labor. When a person toils and strives, the result of his effort is better described as an achievement, as the fruit of his labor. When something is found, however, it comes through no special effort; it is a fortuitous discovery, a happy "find."

But this, says Reb Hayyim, is precisely the point of the Talmudic statement: No matter how much you labor and study, the gain of wisdom, the moment of insight, the flash of illumination comes as a free gift from the Almighty. As we say three times a day in *sh'moneh esreh*, the silent prayer of Eighteen Benedictions, אתה זונן לאדם דעת "Thou dost graciously bestow wisdom upon man."

Man cannot create wisdom. He must find it. Seek, and the Almighty will reward you with His blessing, and you will find.

This, then, is Ben Zoma's teaching: The person who makes the effort to learn from everyone will be blessed with wisdom.

The meaning of these words is as follows:

דעת השם means the knowledge about HaKadosh Baruch Hu that comes down to us through the Torah, as in *בִּי מְלֵאכָה הָאָרֶץ דְּעָה אֵת ה'*, For the earth will be filled with knowledge of Hashem (Yeshayahu 11:9).

דעת ה' means מבין דבר מתוך דבר, in this case, the understanding of Torah that results from השם.

In Tanach, there are many examples in which בִּינָה comes before דְּעָה, as well as דְּעָה before בִּינָה, and, basically, the order really makes no difference. Either it means that through the בִּינָה of Torah one recognizes HaKadosh Baruch Hu, which is called דְּעָה; or, the reverse is also true: As a result of the recognition of HaKadosh Baruch Hu, דְּעָה, one proceeds to learn His Torah, which is called בִּינָה.

הַשְׂפָּלָה means practical, applied wisdom. If one has wisdom in theory only but does not apply it to his practical life, behavior, and character, this wisdom is not called הַשְׂפָּלָה. If one knows all the halachos of a particular subject, but does not apply them in practice, he would not be possessed of הַשְׂפָּלָה. We find *לִמְעַן תִּשְׁפָּל וְיִשְׁכַּח*, so that you will be successful (Yehoshua 1:7), which means, in accordance with the context there, that by the practical application of the mitzvos HaTorah, you will be successful in your endeavors. To be sure, *לִמְעַן תִּשְׁפָּל*, from שָׂפָל, also refers simply to the use of one's intellect. When one is referred to as an *ish maskil*, it describes a person who is intelligent and also successful.

There is a very telling use of the word מְשֻׁפָּל in the pasuk, אֵלֶיהֶם מְשֻׁפָּלִים, אֵלֶיהֶם מְשֻׁפָּלִים דָּרַשׁ אֶת אֵלֶיהֶם. בְּלוּ כִּי יִהְיֶה נֶאֱלָחוּ אֵין עֵשָׂה טוֹב הַשְׂקִיף עַל בְּנֵי אָרֶץ לְרֵאוֹת הַיָּם מְשֻׁפָּלִים דָּרַשׁ אֶת אֵלֶיהֶם. בְּלוּ כִּי יִהְיֶה נֶאֱלָחוּ אֵין עֵשָׂה טוֹב (Tehillim 53:3-4). Paraphrased, this means that HaKadosh Baruch Hu looks down, probingly, from heaven at the human race to see if there is anyone who is a *doreish es Elokim*, one who seeks Hashem, who is also a *maskil*, but He finds only that all of humanity has turned sour and become rotten.

What this means is that HaKadosh Baruch Hu is seeking within mankind the combination of דָּרַשׁ אֶת אֵלֶיהֶם, people to whom the search for God means the intelligent and practical application of the will of HaKadosh Baruch Hu to any situation that may arise in their lives. There may be people who are *doreish es Elokim* in that they *daven* fervently, learn Torah in depth, and may even be the source of *chidushei Torah*; and yet, they could still lack the element of *maskil*. If such people are confronted with some test to do

something inconsistent with their אֵלֶיהֶם, they may very well fail, because the element of *maskil* was not combined with their אֵלֶיהֶם. All of their learning will not help them; it will all blow away in the wind, because they are not *maskil*: they did not have, as the primary goal of their *doreish es Elokim*, the practical application of that which HaKadosh Baruch Hu wants of them.

Therefore, in this *tefillah* we ask HaKadosh Baruch Hu to grant us not only דְּעָה and בִּינָה, but also הַשְׂפָּלָה, the intelligence to successfully apply these levels of wisdom to our daily lives.

הרי מזה שהקב"ה מומין לכל אחד כוחות נפלאים למעלה מן הטבע, אשר האדם אינו יודע מהם כלל, ולכן יכולים לעבוד עליו שנים רבות בלי להוציא כוחותיו ממחבואם וכלי לנצלם היטב, אך כשבא זמן שהאדם מהלך שצריך להם כי בנפשו הוא או חותר הוא בכל מאמציו לחפש אחריהם ומוצא אותם, יאו יכול לעלות על דים לפסני המעלות והצלחות, ואם כן הוא בנשמות, כל שכן וכל שכן ברוחניות אשר כל מהותה של רוחניות לא שייך כלל להגבלות העולם, והאדם צריך רק להפש בננותיו ולבקש בכל לבו ונפשו לגלות ממנויותיו, ואז ימצא אוצרות מלאות וגדושות מה שהקב"ה הכין לו, אשר באמצעותם יוכל להיות גדול וקדוש בישראל.

ובמהות מיימנות הק' עליו ממאמר חז"ל (פרק כל היר דף מזו.) דקודם שנגוד האדם נגוד עליו אם יהיה מופש או חכם, גבור או חלש וכי, הרי שכל כוחות הנפש והגוף, וכל שיעור יכולת האדם וכשרונותיו, נגודו עליו קודם שנגוד, כמה יהיה לו מכל אלו, וא"כ האידך יוכל האדם להוסיף עליהם, ועיי"ש מה שחירין, אך האחרונים מצינים לדברי הרמב"ם בשמונה פרקים (ריש פ"ח) ששם ביאר באריכות את דבריו כאן, שחכב שם כי כל ההגבלות בתכונות הנפש שהאדם נולד בהם, והו רק כל עוד שלא התייגע להרחיבם ולהגדילם, אבל אם יתאמץ להרחיבם בגולותיו ויכל להגיע למדרגות נפלאות, ויתגלו אליו כוחות חדשות אדירות ושגובות אשר היו ממונים אצלו כל הזמן עיי"ש.

הרי שביד כל אדם להגיע לחכמת השלימות, ע"י שישקיע הרבה כוחות, לחתור ולחפש סתרי אוצרותיו הטמונים בקרב, בניעת התורה והתמדתה, בעיון תפילה והתמדתה, באינן כבישת היצר והתמדתה, ובכך יוכל להגיע למדרגות כה גבוהות ורמות, ועד למדרגת משה רבנו ע"ה, וכפי שהזכרנו לעיל מדברי הרמב"ם, הרי זה "עיקר גדול ועמוד התורה והמצוות".

ה הדיב על כל אחד לנצל כל כוחותיו, שלא יבוש ולא יכלם לעוה"ב

אך כל יחסי האדם שדני רק למעלה ולהעדרה, שאם ירחיב גבוליו ימצא בנפשו כוחות נוספות שכאמרתם יוכל ליגדל לאילנות רבבות, אבל גם בלאו הכי, לא יחסר לו שום דבר בהנעת אצרותיו, וכל היורה לא יהיה הגדול בישראל אלא יהיה יהודי חרד

לדבר ה' ושומר תורה ומצוות, שהקב"ה יהיה ג"כ מרוצה מנכונותו והנכונה הנשפלת כי זהו מעות גדולה עד למאד, שהרי לאחר מליו ימיו ושנותיו של אדם בדיעבד יעדיב צריך הוא ליתן דין וחשבון על כל מעשיו, ואז תובעים ממנו על כל כוחותיו כשרונותיו למה לא ניצל אותן כראוי ולא השתמש בהן די לעבודת ה', הלא היה יכול להביא די ידם אוצרות זהב, ובמקום זה הגיע לשם כעני ואביון, ואז רואה האדם בעיניו כמה חסר ע"י עצלותו, אוי לאותה בושא ואוי לאותה חלמה, ועל זה אנו מבקשים בכל יום לנצל לא נבוש ולא נכלם ולא נכשל לעולם ועד, כי אם לא מנצלים הכוחות שניתנו לנו ולא ממלאים התפקיד שבשבילה ירדנו לעוה"ב, אין לשער גדול הבושא וכלימה שיהיה לנו מה בעוה"ב ח"ו.

ובכן נתאור כולנו בעוה"ש"ת, להעמיק, לחתור, ולחפור תוך עמקי נפשותינו, ולשאוב כל כוחות הנפלאות שהקב"ה הטמין בנו להשלמת נפשינו ולמילוי תפקידנו בעוה"ב, ואז נזכה ויקיים בנו הכתוב אם בתקשנה ככסף וכוהב תחפשנה - אז תבין יראת ה' ודעת אלקים תמצא, ולא נבוש ולא נכלם ולא נכשל לעולם ועד.

Endow us graciously from Yourself with intellect, insight and wisdom.

We ask God to endow us with Divine wisdom gradually, step by step. It is dangerous and futile to attempt to jump to advanced levels of wisdom without painstakingly mastering the preliminaries. The process is as follows: 1) דְּעָה, intellect, gives us the capacity to learn basic facts. 2) בִּינָה, insight, is the ability to carefully dissect and examine the facts in order to understand their inner workings and composition. 3) הַשְׂפָּלָה, wisdom, is the ability to glean information and lessons from past research and experience and apply them to new situations and problems. The initials of דְּעָה בִּינָה הַשְׂפָּלָה spell דְּבַשׁ, honey, implying that no experience can match the sweet delight of intellectual achievement.

פרשת פרה - זרקתי עליכם מים טהורים

בשבת זו קוראים בתורה בפרשת חקת סדר טהרת פרה אדומה^א, והקריאה מעוררת את הטהרה, כדמוכח מדברי ירושלמי (מגילה פ"ג ה"ה) שהביא רש"י במסכת מגילה (כט). "בדין הוא שיקדום החודש לפרשת פרה, שהרי באחד בניסן הוקם המשכן ושני לו נשרפה הפרה, ומפני מה הקדימוהו שהיא טהרתן של ישראל", וכתב המגיד מקאזניץ ז"ע ב'עבודת ישראל' (פרשת פרה) "ופירוש הענין, דבזמן שאין בית המקדש קיים,

דבר שפתינו לרצון לפני אדון כל, כאילו קיימנו והקרבו הקרבנות, וגם הפרה בהזאת שלישי ושביעי, ועל ידי קריאתה על כל פנים נטהר טהרה רוחניות לכבוד הרגל הבא עלינו". ומרמז כן בפסוק (במדבר יט, א-ב) "וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר, זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר" [ולמה נכפלה פעמיים "לאמר", רק הכוונה], שכאשר אין בית המקדש קיים יספיק האמירה גרידא כדי לבוא לידי טהרה^ב.

לב ויקהל שלום שנה

הנה כתב הפסוק: "כל חכם לב" - דוקא, ולא חכם שבמוח. כי אמרו חז"ל (ויק"ל כ"ה, ו'): "כל מקום שאתה מוצא גדר ערוה - אתה מוצא קדושה", ובמי אנו מוצאים גדר ערוה? - כבר כתב הרמב"ם ש"אין מחשבת עריות מתגברת - אלא בלב הפנוי מן החכמה", וממילא כל מי שהוא חכם לב יותר - הוא גדור מן הערוה יותר.

* ואשר לכן בבנין המשכן היו צריכים למצוא רק את ה"חכם לב" - שבמעשי ידיו הטהורות תוכל השכינה לשרות!!

וכן איפכא אנו מוצאים בחז"ל (יומא ל"ט): "עבירה מטמטמת את לבו של אדם" - כלומר: שאם עובר עבירה - מיטמטם ליבו, והוא היפוך מה שאם נזהר מעבירה - נעשה חכם לב.

ובזה יש לסתור מה שיש שפירשו בדברי הרמב"ם ש"אין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב הפנוי מן החכמה" - הכוונה אפילו לחכמה חיזונית, דהן אמת דבשעה שהמוח עסוק בחכמת האסטרוולוגיה אינו מתעסק במחשבות זימה, כי אין שתי מחשבות באותו זמן אצל האדם.

אבל כשמפסיק להתעסק בחכמתו - כמובן שלבו גוררו לכל תועבות שבעוה"ל, כמו שמצאנו בכל הפילוסופים, וכמו שאמר אריסטו בעת שמצאו אותו בקלקלתו - ש"עתה הוא אינו אריסטו"... וכל זה מפני שאין שם "חכמת לב" - רק חכמת מוח!!

אבל חכמת התורה היא מפנה ודוחקת את כל מחשבות האדם הפסולות, ומקדשת את האדם להיות פנוי אך ורק לפני האלקים ותורתו!! ובכך שורה השכינה במעשה ידי!!

וכך כתב הר"י בשע"ת (פני ע"ש ל"א): "לדעת חכמה ומוסר להבין - פירוש: כשרון המעשה ועזיבת העבירות יקרא חכמה, כענין שנאמר (תנ"ך) כי היא חכמתכם ובינתכם", בכשרון המעשה - ולא בכשרון המוח!! וזוהי החכמה לנגד העמים, וזוהו ההבדל בין חכמת התורה לשאר חכמות!!

א. דבר עמוק למדנו מדבריהם שאמרו, כי מצד הדין היה צריך להקדים 'פרשת החודש', ואעפ"כ הקדימו חז"ל את קריאת "פרשת פרה" תחילה, ומכאן שזה 'הסדר' האמיתי אצל בני ישראל, שהדבר הראשון שצריך איש ישראל לעסוק בו היא הטהרה, והיא קודמת לכל.

ב. אמנם כל זה בתנאי קודם למעשה, שיאמין באמונה שלימה שנשמתו מזדככת ונטהרת על ידי קריאת הפרשה, וכלשון קדשו של ה'בית אהרן' (דף קמ"ד) "צריך להאמין, שכשם שנטהרין באפר פרה ממש להקרבת הפסח, כמו כן נטהרין בזמן הזה בקריאת פרשת פרה כל אחד ואחד לפי בחינתו בקדושה".

והזמן גרמא לכך, שעומדים אנו בימים גדולים שבין פורים לפסח, כדאיתא ב'חסד לאברהם' (עין הקורא נהר נה, והוא ב'ערכי נחל' פרשת שמיני) שמיום הפורים ואילך מעלה ומטהר הקב"ה את ישראל מדי יום ביומו ממדרגה למדרגה שלב אחר שלב, וכמו שעשה לנו ה' בימים ההם ביציאת מצרים כך הוא עושה לנו בזמן הזה ל' ימים קודם לפסח ע"ש.

ובביאור ענין זה כתב במלבי"ם על הפסוק (משלי ב, ט): "כי תבוא חכמה בלבך" - "חכם לב... הוא מי שנקבעו חקי החכמה בלבו עד

שאין יצר הלב חלוק עוד על חקי החכמה. כי נעשו לו כטבע שניה בלבו, והלב מרמז תמיד על כח המושל אשר באדם, ומי שלבו מלא חכמה וחקיה טבועים בו עד שלא ישלטו עליו יצרי התאוה והמדות הרעות צוררי החכמה, כבר באה החכמה בלבו ומתערה שמה כאורח רענן וחול מלחמת הלב נגד החכמה". כלומר, חכם לב הוא זה שהשליט את החכמה על כל מעשיו ומחשבותיו, והיא הכח המושל בו.

לפי זה יתבאר היטב דברי חז"ל: "אין הקדוש ברוך הוא נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה", כי בשתי חכמות הכתוב מדבר: בידיעת התורה ובהשלטת החכמה על היצר, וכוונתם שאין הקב"ה נותן את החכמה - שהיא ידיעת התורה והבנתה - אלא למי שיש בו חכמה, דהיינו שכבר השליט את החכמה על יצרו, והיא הכוח המושל בו, וזהו שאמר הכתוב: "ובלב כל חכם לב" - שנקרא כן משום החכמה המושלת בו - "נתתי חכמה" - היא ידיעת התורה והבנתה, שאין הקב"ה הולך

מחכמתו אלא למי שיצרו ורצונותיו משעובדים כולם אל החכמה, שאז תהיה חכמת התורה הכח המושל בו וראוי שתשכון בו.

בה יתיישב גם מה שהקשה בנפש החיים מאין תימצא החכמה הראשונה, כי אין הכוונה שצריך האדם להשיג את חכמת התורה מעצמו, אלא שירצה בה בכל ליבו ויכל נפשו, עד שיהיה משועבד לה לגמרי, ואז יזכה שיתן לו ה' חכמה לדעת את התורה ולהבינה.

חכם לב יקנה חכמה ויקח מצוות
נמצא, שהדרך לקנות חכמה ולזכות לקיומה, היא על ידי חכמת הלב, שתהיה בקשת החכמה גוברת על כל רצונות האדם, ותמשול החכמה בכל מעשיו

ומחשבותיו כאשר תשיג ידו. אז יתקיים בו מאמר הכתוב (ויאל ב, כא): "יהב חכמתא לחכימין ומנדעא לידעי בינה ונותן חכמה לחכמים ודעת לידעי בינת".

טעם פרשת כי תשא ורדת רה

24

ובלב כל חכם לב נתתי חכמה (ל"א, ו) ותלה החכמה בלב, אף שלכאורה מקום החכמה במח, אך מי שאין לבבו נמשך אחרי חכמתו, ואינו דבוק בכל רצונותיו לקיים מצוות ה' ולעשות רצונו, אין נחשב חכמתו לפני הכורא יח"ש, ואי"ז נתתי חכמה.

162 25

מזקנים אתבונן

אוצר בלתי מוגבל

ובלב כל חכם לב נתתי חכמה (לא, ו)

אין הקב"ה נותן חכמה אלף למי שיש בו חכמה, שנאמר ובלב כל חכם לב נתתי חכמה (בכרות נ).

דברי חז"ל אלה נראים תמוהים. החכמה מאת ה' היא, וכדי לזכות לחכמה צריך להיות חכם; כיצד מתחילה זוכה האדם לחכמה, אם אין הקב"ה נותן אלא למי שיש לו כבר?

רבנו בעל "נפש החיים" (ריש שער ד) מסביר, שבאמרו "מי שיש בו חכמה" כוונת חז"ל למי שיש בו יראת ה'; גם היראה נקראת חכמה, שנאמר "הן יראת ה' היא חכמה". היראה נמסרה ביד כל אדם, כמ"ש חז"ל: הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. מי שהכין את לבו ביראת שמים, זוכה לקבל חכמה מה'.

מדוע אי אפשר לתת חכמה אלא למי שיש בו יראת שמים?

הקב"ה משפיע לאדם שפע של חכמה; על האדם להכין לעצמו את כלי הקיבול הראויים לקבל אותה. החכמה האלוהית אין לה שיעור וסוף; היכן נמצא כלי הראוי להכיל חכמה שהיא אינסופית?

זקוקים אנו לכלי קיבול שיוכל להתאים את עצמו למדת החכמה, ולהתרחב עד אין קץ. רק ליראה יש סגולה כזאת. היא משמשת כאוצר, כמו שאמרו חז"ל (שבת לא): "אמונת זה סדר וזעים, עתיד זה סדר מועד, חסן זה סדר נשים, ישועות זה סדר נזיקין, חכמת זה סדר קדשים, ודעת זה סדר טהרות, ואפילו הכי יראת ה' היא אוצרו". וכיון שהיא בגדר חכמה, אין לה שיעור וגבול, והיא יכולה להכיל את חכמת התורה.

נמצא שעל ידי היראה זוכה אדם לחכמה, ובעזרת החכמה תגדל בקרבו מדת היראה שגם היא חכמה, וממילא יזכה לחכמה נוספת, וחוזר חלילה.

"ראשית חכמה יראת ה'", אין זו מליצה. בלי יראת שמים אין לאדם היכן לאחסן את החכמה, והיא תישאר בחוץ...

(מפי השמועה)

26

הגרי"ח ברים זצ"ל גר בירושלים והיה נוסע בכל שבוע ללמוד אצל ה"חזון איש", ורבים היו נעזרים בו להעביר באמצעותו שאלות למרן ה"חזון איש". הוא חש אי-נעימות על שבעצם הוא בא ללמוד, ולמעשה הוא מטריח את ה"חזון איש" בשאלות ובקשות. באחת הפעמים התנצל על כך בפניו. השיב לו ה"חזון איש": דע לך שחכמת התורה אינה דומה לשאר החכמות, חכמת התורה תלויה עד כמה האדם מעורר במידות שלו, כי המידות הן כלי לחכמת התורה, כשהמידות אינן עדינות אי אפשר להגיע לשכל ישר ולדקות החבנה בתורה, ולכן אין לך על מה להתנצל. כי ביצוע השליחויות אינו במקום הלימוד, אלא כל תיקון המידות הוא מכשיר לעדינות הנפש והוא הכלי לחכמת התורה. זה נקרא "חכמת לבי", כי זוהי החכמה הנמצאת בלב.

נמצא, איפוא, שהחכמה תלויה בבחירה, כי מי שמכין את עצמו על ידי עבודת המידות, זוכה להיות חכם בעצמותו. הוא מעריך את החכמה ומוכן ללמוד מכל אדם,

לכן הוא החכם האמיתי. ומכיון שיש לו חכמת לב, הוא זוכה שיקויים בו 'ובלב כל חכם לב נתתי חכמה' - 'יהיב חכמתא לחכימין'.

משחתי

מאמרים - כי תשא

שמן

תבו

קאכא

איש אשר רוח בו

בפרשתינו מצוה הקב"ה את משה רבנו על בצלאל ואהליאב שיתעסקו במלאכת הקודש לבנות את המשכן וכל כליו כאשר ציווהו, ומצינו דבר פלא בפסוק שהשי"ת מצוה אותו לצרף לשני אלו עוד אנשים מישראל שגם הם יתעסקו במלאכה, אולם אינו מפרט שמותיהם ואומר (לא ו) 'ובלב כל חכם לב נתתי חכמה', ומפרש רש"י שנתכוון להורות לו שיש ביניהם עוד שאר חכמי לב, וכל אשר נתתי בו חכמה ועשו את כל אשר ציוויתיך. והיינו, שאלו האנשים העוסקים במלאכה נקראים 'חכמי לב'. אמנם לפלא הוא שלא נתפרש מהי החכמה שיש בלבם יותר משאר האנשים שבישראל, ובמה היא מתבטאת כדי שיוכל למצוא אותם.

ובגמרא (ברכות נה). דרשו חז"ל מלשון הפסוק, כי ממה שכפל לומר 'ובלב כל חכם לב נתתי חכמה' בא ללמד שאין הקב"ה נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה, וידועה קושיית המפרשים מה צורך יש ליתן חכמה למי שיש לו כבר.

ומצאתי בספורנו שכתב בלשון הפסוק שאמר הקב"ה למשה רבנו ע"ה על יהושע בן נון (במדבר כו יח) 'איש אשר רוח בו, שהפירוש הוא 'מוכן לקבל אור

פני מלך חיים' כענין 'ובלב כל חכם לב נתתי חכמה'. כלומר, שגדלותו של יהושע בן נון לא היתה בזה שידע חכמות רבות שלא ידעו שאר האנשים, אלא בזה שהיה מוכן בנפשו לקבל אור פני מלך.

והיינו, שענין 'חכמי לב' הוא היות האדם מוכן לקבל עליו עול מלכות שמים וללכת בדרכי ה' אור פני מלך מלכי המלכים, וזו היתה אף מעלתם של 'חכמי לב' אלו שנוצטוו לבנות את המשכן, יתרה משאר אחיהם בני ישראל, כי המה היו מוכנים ומזומנים תמיד לקבל אור השי"ת בנפשם.

והגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל הביא סמך נוסף לרעיון זה, במה שמצינו אצל שלמה המלך ע"ה שהכתוב (מלכים א' ג ה) מספר שאמר לו השי"ת 'שאל מה אתן לך', ויען שלמה ואמר 'ונתת לעבדך לב שומע' (פסוק ט), ומשמעות בקשה זו היתה בקשת החכמה האלוקית, כמו שאנו רואים בפסוק שלאחר מכן (פסוק יב) שענהו הקב"ה 'הנה עשיתי כדברייך הנה נתתי לך לב חכם ונבון', כלומר שהשגת החכמה היא כשיהיה לו 'לב שומע' ופתוח לקבל דבר ה'.

וזהו גם פשט דברי חז"ל שאין הקב"ה נותן חכמה אלא למי שיש בלבו

חכמה, כי הפירוש הוא, שאין השי"ת משפיע חכמה אלוקית ורוממות הלב, אלא למי שפותח לבו ונפשו לקבל עליו עול מלכות שמים ועול התורה ומצוותיה.

Now, just how do we learn from others about us, from everyone we encounter?

First, we must acknowledge and accept that it can be done, that we can learn from every person. And this will require a certain humility, a quality we do not ordinarily expect in the wise. But resist as we will, we must stoop to learn. Let us remember that the Sages in their insightful imagery compared the Torah to water. When you are thirsty, you will not be particular about the person who may give it to you. You will surely not insist that you can accept water only from someone in your own station in life. Water is water, and when you need it, you will take it from anyone who offers it. The same attitude should apply to Torah and to wisdom. If you would find it, you must look for it in everyone and be prepared to accept it wherever you perceive it.

30 Shema Esre - R. Leff

Graciously bestow upon us from You wisdom, insight, and discernment. Blessed are You, Hashem, who bestows wisdom

The request for wisdom begins, "Graciously bestow upon us from You all the levels of knowledge: de'ah binah v'haskel." The key here is "mei'tcha — from You," which intimates that the knowledge is still part of G-d. Thus, on seeing a Torah scholar we say "asher chalak meichochmaso lirei'av — that G-d apportions out His wisdom to those who fear Him." However, on seeing a secular scholar, we recite "asher nasan meichochmaso l'basar vadam — that G-d gives His wisdom to flesh and blood." Torah wisdom is not "given." It is "apportioned out." G-d comes with wisdom, and He gives it only to those who fear Him. Only a person who is a real yerei Shamayim can truly attain and appreciate it. Secular knowledge, on the other hand, is given to anyone made of flesh and blood. Hence, we ask that the wisdom that we are given on any level be wisdom that comes from You, Hashem, and remains with You.

32

[Ramban discusses what is meant by circumcising the heart:]

And this concept, that I am about to expound, is apparent from Scripture: that from the end of creation, the option is in man's hand to do either righteousness or evil, according to his will, and for the entire era of the Torah it is to be so, in order that [people] should earn credit for reward through their choice of the good or suffer punishment when they willfully opt for the bad. But in the Messianic era, it will be [mankind's] nature to choose the good, the heart will not crave that which is not appropriate and will not have any desire for it at all. And this is the "circumcision" that is mentioned here, for lust and craving are like a foreskin for the heart, and therefore the

circumcision of the heart is that [the heart] shall not lust and shall not desire. Man shall return at that time to the spiritual state that he was in before the sin of the first man, when he would do by nature that which is proper to do, and he did not have in his as I have explained in the Torah portion of Bereishis (on Genesis 2:9).

[Ramban finds support in the words of the prophets for this concept:]

And this is what Scripture is saying in Jeremiah: Behold days are coming — the word of Hashem — when I will seal a new covenant with the House of Israel and the House of Judah. Not like the covenant that I sealed with their forefathers, etc. For this is the covenant that I shall seal with the House of Israel after those days ... I will place My Torah within them and I will write it onto their heart. This placing of the Torah within them and writing it onto their hearts refers to the abolition of the evil inclination and the heart's doing by its nature what is proper for it to do.

ולמדנו עתה יסוד גדול ונשגב בעבודת הבורא יתברך, שכאשר האדם מישראל רוצה להשיג ענין החכמה, אזי מוטל עליו לפתוח סגרי לבבו ולהכין את נפשו להיות מזומן בכל שעה לקבל אור פני מלך מלכי המלכים, ויעמוד תמיד מוכן וחפץ לקבל עליו עול מלכות שמים ועול התורה ומצוותיה באהבה רבה.

וכאשר זוכה איש ישראל לעמוד במדרגה זו, אזי יש בכוחו לעשות את נפשו כלי ראוי להשראת השכינה, כמו שאנו רואים כאן שכדי להיכלל בין הני חבורות קדישתי בוני המשכן וכדי לזכות להביא להשראת השכינה בעולם, היו צריכים להימנות על 'חכמי לב' המכנינים את לבם לקבל אור פני מלך חיים. ואכן זכו לכך האנשים הצדיקים הללו, שעל ידם שרתה שכינה בתחתונים וזכו בני ישראל לראות בהתגלות השכינה עין בעין.

31

פניני פרשת כי תשא דעת רכה

ולכאורה צ"ע, איך הוא נעשה חכם בתחלה, והחכמה מאין תמצא אם הקב"ה לא נתן לו חכמה בתחלה?

והבאור הוא כך, שמתחילה נעשה אדם חכם לב, זאת אומרת שעליו להכשיר את הלב בכדי להיות מוכשר לקבל חכמה, וזה יסוד החכמה, כעין מה שמצינו בגמרא נדה (ל' ב') ש'מלמדיו לו במעי אמו כל התורה כולה, והיינו שבאמת אין אדם לומד חכמה מבחוץ, אלא ממעמקי הנפש הוא מוציאה, וזה שלבו ער לשמוע את קול החכמה אשר בלבו הוא מקבל תורת רבותיו כראוי, ולזה נקרא חכם היינו חכם לב, שמכשיר ומטהר לבו להיות פנוי רק לחכמה שתהי' נובעת מעמקי נפשו.

דעת שלמה דעת - אה - (א)

33

מחדש הרמב"ן כי בזמן שליטת טוב ורע ביחד בלב זקוקים ללימוד, מה שאין כן בימות המשיח שכולם ידעו אותו מקטנם ועד גדולם, כי מלאה הארץ דעת את ה'. והנה בירינו לעצמנו כבר כי קודם החטא ידע אדם הראשון בכוח חכמת לבו את כל הדברים הגדולים ודיעה ברורה ופנימית. וכשחטא - נתגלה ה"שכל" שהוא אופן אחר לגמרי של מחשבה והסתכלות רוחנית. אדם השלם כ"חכמת

לב" כשהוא אך יוצא מפתח ביתו ורואה אילן ועשב - מיד הוא מכיר בהם את הבורא יתברך הכרה ברורה; אינו רואה אחרת. אך עם כניסת יצר הרע לתוך כוחות נפשו, נפל אדם הראשון מדרגה רמה זו, ואז, כשנלקחה ממנו חכמת הלב. [באמרנו שנלקחה ממנו חכמת לב ובכיוצא בזה אין הכוונה שנלקחה מכל וכל, כי דרוגה לאין שעור ישנן בדברים אלו, אך המכוון הוא שנחלשה במדה ניכרת, בציוור: "מים" הנונו רואים רק ב"מים", אבל בעריכת אנליזה כימית מתגלה, כי גם עצמים, הם מורכבים לשמונים אחוז ממים, רק שאין זה ניכר לעין, וכן בדברים הללו.]

נתגלה באדם השכל, ואם כי איננו יצירה חדשה כי בוראי היה באדם גם קודם לכן, אך כל זמן שהיתה בו חכמת הלב לא שימש השכל כמעמיד בחייו, ומעתה הרי כל חייו ועבודתו מושתיים על "שכל", ולשכל יש דרך לגמרי אחרת מאשר לחכמת לב. אדם החי על שכל, לא מן ההכרח שהוא רואה במבט הראשון בהכריאה את הבורא. אך שכלו חודר אל תוך התופעות ומוצא ראיות, נאחו בהשתלשלות המסובב מהסיבה הקודמת לו עד שמגיע לסיבה הראשונה, וזכה הוא מכיר את הבורא, וכשמתחזקת הכרתו על ידי הרבה ראיות ומחשבות, ממלאה ההכרה גם את הלב, ומתחיל הלב, מושב היצרים, להתפעל מההכרה עד שהוא דוחה את היצר הרע משליטתו.

הנה זהו דרך השכל, דרך של אחר החטא, ודרך זו קשורה בלימוד אשר צריך לקשר ידיעה אל ידיעה, מחשבה אל מחשבה עד שמגיעים אל התוצאה הנרצית - התפעלות הלב לעשות טוב, ומתקרבים לדרגת "חכמת לב".

אולם, הכוונה כי השכל, מכשיר הלימוד, מוגבל הוא בפעולתו, כי רק אם אין לאדם נגיעות ופניות עובד שכלו כתיקונו, אך אם הוא משוחד מאיזה "רצון ראשון" - איננו כבר, עד שכתב הגר"א במשלי, כי אין לסמוך כלל על השכל האנושי, אלא - "גול על ה' מעשיך", כלומר: לסמוך ולחיות על גרדי התורה והמצוות, להסתכל בכל מעשה ומעשה, איך דינו בשולחן ערוך ולהתנהג על פיו. וזהו האמת, כי לולא ש"הגיד לך אדם מה טוב, ומה ה' אלקיך דורש ממך" - לא היינו יודעים כלום. חכמת לב - אברה מאתנו, על שכל - אין לסמוך, ואין לנו אלא תורה הקדושה שהבורא עולם הגיד לנו מה טוב, איך להתנהג, איזה מעשה לקרב ומה לדחות. זאת היא השתלשלות הדברים: כשאדם הראשון נפל מדרגת "חכמת לב", נתגלה בו השכל. ויען כי גם שכל אינו מספיק להגיע לידי דרגת ומעלת הבחירה, נתן הבורא עולם את התורה, ובתורה אמנם מגיעים אליה, בתורה "הגיד" לנו מה טוב, והגנו לומדים בשכל את התורה, והתורה והלימוד (הלימוד במובן הרמב"ן הג"ל) בכוחם להביא את האדם שוב לדרגה של חכמת לב ובטול היצר, והיינו דרגת ומעלת הבחירה.

35

"יורה חטאים בדרך", במצב של טוב ורע, ששניהם משמשי בערכוביה בתוך לבו של אדם, אין לסמוך לא על חכמת לב ולא על שכל. לא עזב ה' את חסדו ממנו וגילה לנו את התורה והנבואה, מלמדים לאדם מה טוב, ונותנים לו כח ללמוד ולהבין, ועם שניהם יחד, התורה והלימוד - הוא מגיע לתעוררתו. "ראה נתתי לפניך את הברכה ואת הקללה החיים והמות ובחרת בחיים", ממש שתי הדרכים הציע הבורא-עולם לפני הכלל ישראל, ולא עוד אלא "שמעמידו על חלק היפה" (חז"ל) - "ובחרת בחיים"!

הן אמת: אדם בלי תורה, מוכרח הוא, כמעט, לעשות רע. חכמת לב אינה, והשכל נוח להיות משוחד. לולא זה, היה אפשר להיות בוחר בטוב על פי שכל לבד, ואם יעמוד אדם שאינו נותן בשום אופן לפניות ונגיעות להתגנב בתוך הלב - אדם זה היה מגיע לכל ההכרות, ולכל הדרגה של בחירה בטוב, הראויה לצלם אלקים מצד עצמו. אך מכל בני אדם אשר חיו זכה רק אברהם אבינו ע"ה, שהוא

36-6-

יזלגו עיניו דמעות מתוך שברון לב יחשבו לו דמעות אלו כהזאת מי חטאתי, וזו טהרה שלימה של פרה אדומה הנהוגת לעולם בין בזמן הבית ובין אתך חורבן ביהמ"ק.

36 באר החיים (רס)

הימים דורשים מן האדם להתקדש ולהיטהר, וכלשון השפת אמת' (פרשת פרה טוף שנת תרמ"א) "הזמן מבקש תפקידו, ומסייע לטהרת הלב גם עתה"!

37

מצוות פרה אדומה - מובנת ואינה מובנת

ממשיך רבי ירוחם זצ"ל ואומר: המצוה עצמה, היא דבר א-לוהי - "דא גזירת אורייתא" - ניתנה בנשיקה, "ישקני בנשיקות פיהו" - אומר שלמה המלך. לנו, אין כלל השגות בזה, מדוע אכן כך הוא? ומה עושה כל זה לאדם? אנו רק יודעים שכל מצוה ומצוה טומנת בתוכה עולמות שלמים. קיימים אמנם טעמי מצוות, אבל הטעם זהו רק משום שישנם אנשים רבים שעפ"י הטבע קל להם יותר בעשיית המצוה אם הם יודעים ומבינים את המעשה אותו הם עושים. אך לא זאת המצוה עצמה!

עצם הידיעה ש"זאת חוקת התורה" מביאה לדקדוק במצוות

ככל שישתלם האדם בידיעה זו, ש"זאת חוקת התורה", כך נעשה הוא במשך הזמן יותר מדקדק במצוות. משום שכשאדם אינו מבין, אין לו את ההעזה לשנות, הוא הרי אינו מבין! אדם בר הבנה עלול להרשות לעצמו לעשות שינויים: היום דבר זה - שיין, ודבר זה - אינו שיין. דבר זה - נוהג, ודבר זה - כבר אינו נוהג, וכדו"ב.

פרה אדומה, עניינה שייך לגאולה האחרונה, ולכן "דברים סתומין הן"

ונהג עם כל זאת, ישנן שתי נקודות במצוות פרה אדומה, אשר מחמתן רגילים להתייחס למצוות פרה אדומה כמצוה בלתי מובנת וחסרת הגיון. העניין הראשון הוא דברי ה"בית הלוי" (שמות יג, ה) שכותב: "ובזה נוכל לבאר דברי המדרש (רבה) ריש חוקת (ט, ו) וז"ל כתיב (תהלים ע"ה) כי אקח מועד אני מישרים אשפוט, וכתיב (זכריה יד) והיה ביום ההוא לא יהיה אור יקרות וקפאון יקפאון כתיב דברים המכוסים מכס בעוה"ז עתידים להיות צפויים בעוה"ב, כהדן סמיא דצפא דכתיב (ישעיה מב) והולכתי עורים בדרך לא ידעו. עכ"ל המדרש... אבל לעתיד לבוא כשתהיה הגאולה העתידה וכל הישועות ונחמות לישראל והכל יהיה בזכות כל התורה והמצוה ויתבער כח הטומאה והרע מישראל וכמאמר הכתוב (יחזקאל לו) וזרקתי עליכם מים טהורים וכן יבוער הטומאה מכל העולם בכללו וכמאמר הכתוב (זכריה יג) ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ, וכל פרטי הגאולה העתידה הן החירות מן שיעבוד גלות והן החירות מן היצה"ר, ויהיו כל פרטי הגאולה מכוונים כמו פרטי המצוות והחוקים דהכל יהיה בזכות האמונה והמצוות, אז יבינו מן המאוחר אל המוקדם ויבינו סודה של פרה".

ועיקר קריאת פרשת פרה קאי על טהרת הלב מן העוונות, וראיה לדבר הביא הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע בפרי צדיק' (פרשת פרה אות ז) כי תמיד קוראים בהפטרה באותו ענין שקראו בתורה, ואילו בהפטרה שבשבת פרשת פרה לא נזכרה טהרה מטומאת מת כלל ועיקר, רק נזכרת הטהרה מעבירות ככתוב שם (יחזקאל לו, כה-כו) "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טמאותיכם, ומכל גלוליכם אטהר אתכם, ונתתי לכם לב חדש ורוח חדשה אתן בקרבכם, והסרתיו את לב האבן מבשרכם, ונתתי לכם לב בשר", ומכאן שעיקר טהרת פרה אדומה היא הנקיית והזיכוך מן העוונות, וזריקת מי החטאת על טמא מת הכוונה על מה שהביא וגרם את הטומאה לאדם הראשון, שהרי על ידי חטא עץ הדעת של הנחש נגזרה מיתה לעולם, ובשבת זו אפשר לתקן את שורש כל החטאים.

בקרבתכם, והסרתיו את לב האבן מבשרכם, ונתתי לכם לב בשר", ומכאן שעיקר טהרת פרה אדומה היא הנקיית והזיכוך מן העוונות, וזריקת מי החטאת על טמא מת הכוונה על מה שהביא וגרם את הטומאה לאדם הראשון, שהרי על ידי חטא עץ הדעת של הנחש נגזרה מיתה לעולם, ובשבת זו אפשר לתקן את שורש כל החטאים.

ואף ה'חחם סופר' (דרשות לג: ד"ה שלהי יומא) הולך בדרך זו, שטהרת הפרה קאי על טומאת וחלאת העוונות, ולכן אמרה

תורה ליטול אפר הפרה לטהרתו, ונרמז שישבו האדם אל ה' בתשובה כשהוא בעיני עצמו כעפר ואפר, כי על ידי התשובה מתוך הכנעה ושפלות הרוח בלב נשבר יזכה לטהרה. ואם בנוסף לכך